

"מי שרוצה להסתגל לארץ - עליו להסתגל למנטליות של פינסק"

גיורא יוספטל, איש "החלוץ" הגרמני, 1939.

מיכאל קרפין מנסה לערוך סיכום ביניים של חמש שנות גל העלייה מרוסיה ("הגטו" - 'מבט שני', הטלוויזיה, ערוץ 1, 10.1.1995). למען האמת, חמש שנים הם תקופה קצרה יחסית כדי להעריך קליטת גל עלייה של יותר מחצי מיליון עולים. לו הגל היה החלק העשירי, העולים היו נבלעים ונספגים בציבור הרחב ללא חבלי קליטה מיוחדים ומבלי שמישהו היה מרגיש בכך. היקף העלייה הוא שיוצר את מגוון הבעיות - אם בכלל אפשר לדבר כאן על "בעיות". הגירה המונית תמיד עשויה לגרום לשבטיות (ולא בהכרח גטו), וטוב שכך. השבטיות מספקת את החוס ותחושת הביטחון, לה זקוקים כאוויר לנשימה כנגד הזרות והלם התרבות בסביבה החדשה. קליטה היא תהליך איטי וממושך; המאגר השבטי מאפשר לתהליך לפעול ולשאוב ממנו את המרכיבים למיזוג עם שאר חלקי האוכלוסייה.

בניגוד לארצות הגירה המונית אחרות, כמו אמריקה ואוסטרליה, שראו בשבטיות (Ethnics) גורם מסייע לקליטת המהגרים, הציונות דגלה בתפישה הרומנטית-משיחית, מיזוג הגלויות, מעין מיזוג תרבות, שלמעשה לא התגשם, בהעדר יסוד תרבות מקובל, שיכול היה לשמש משיכה להתבוללות. 'תרבות לאומית' לא מצאה את ביטויה ביישוב היהודי בארץ ישראל. היו קיימים מנהגים, שהביא מהבית הרוב האתני ביישוב - היסוד הרוסי-פולני. הדור השני כבר ירש את המנהגים האלה כיסודות תרבות ישראלית. לא מפליאה, אפוא, פליטת הפה על המנטליות של פינסק, כמאפיינת את היישוב היהודי בארץ ואת מנהיגותו - פליטת פה, ספק בדיחה, על רשמים מביקור בארץ, מזווית ראייתו של איש העלייה הגרמנית, שנמסרו בחוג חברים ערב הפלגתנו לחוף מבטחים בקיץ '39.

למנטליות של פינסק - זעיר בורגנית, חסרת סובלנות כלפי כל מה שלא התבשל במטבח של אמא ולא צמח מזרחה מהויסלה (לא כל כך דמוקרטית ולא נעדרת גם מנה גדושה קנאות בולשביקית) - למנטליות זו צמחה מתחרה אחרי קום המדינה, המנטליות של מרקש, ובה קומפוננטים מובהקים של רגשי נחיתות ואמונות טפלות. העלייה מארצות האיסלאם נהייתה לרוב בארץ - למיזוג גלויות לא הביאה (כפי שגם העלייה התימנית בת עשרות השנים לא התמזגה). תחת זה נוצר מושג חדש - העדה. במילים פשוטות, שבט מהגרים כבכל ארץ הגירה. למיזוג עם התרבות המזרח אירופית עלייה גדולה זו לא הגיעה, אך למעורבות פוליטית ערה, שהובילה למהפך בשלטון ב-1977 - כן. מיזוג לא, השפעה רבת עוצמה, כן.

לא הבנתי בדיוק, באיזו מנטליות העולים מרוסיה נתקלים, אם מדברים על 'הישראלים' בכללותם. האם אפשר בכלל לראות משהו כללי בחברה הישראלית המפוצלת? שהם, מצדם, יביאו אתם עוד משהו מן המנטליות הפינסקאית, קשה להניח. הרי הרחוב היהודי מת מזמן; אולי לכך התכוון ניקיטה כרוצ'וב, בביקורו בארה"ב בשנות ה-60, כשאמר לדוד סארנוב: "גם פינסק השתנו הדברים מאז שהיית ילד"...

מרעננת ומעוררת תקווה היא חיוניות העלייה מחבר העמים. אל פחד - העיתונות הפנימית הניהיליסטית לא תוביל להקמת מפלגה "רוסית" - ואם כן? תחושת העליונות התרבותית לא תזיק לנו וגם לא תחזיק מעמד; לא משום שאינה קיימת, אלא משום שאנו חיים במערב. כבר בשנות החמישים טאטא ה"קאמרי" את האקספרסיוניזם הרוסי מן הבמה. תנו לעולים בזימונה לקחת את העניינים בדיהם, לעיני ציבור ותיק אפאתי, שמחכה זה ארבעים שנה שמישהו יבוא ויעשה בשבילו ובמקומו.

הסירו מהם את גזירת הגיורים המביישת והבדיקה בציציות שושלת יהדותם. מי מאתנו יודע הכל על אודות אבות אבותיו - ובכל זאת קמה המדינה. אולי יהיה להם, לעולים מרוסיה, ביום מן הימים, גם האומץ לזעקה הגדולה, נטולת מעצורים מסולפים, שלנו אין, נגד שלטון הטרור והסחיטה של צבא איאטולות מועצות הגדולים למיניהן. אולי באמת תיווצר ביום מן הימים תרבות ישראלית,

אירופית ביסודה ולא לוונטינית. גם אם לא תהיה המדינה יהודית על פי השקפת כיפה סרוגה זו או אחרת - ניצ'בו, העיקר שתהיה, כפי שחזה הרצל, מדינת יהודים.

צוות הדיון איכזב. מהטענה, "שנידונו לשממה תרבותית" עד לאפולוגטיקה, לא העיז לומר את שצריך היה להיאמר. הרי כולנו רוצים בעלייה הזאת, היינו כמהים אליה במשך דור, ואפשר להתייחס ביתר פתיחות. הם - זה גם אנחנו.